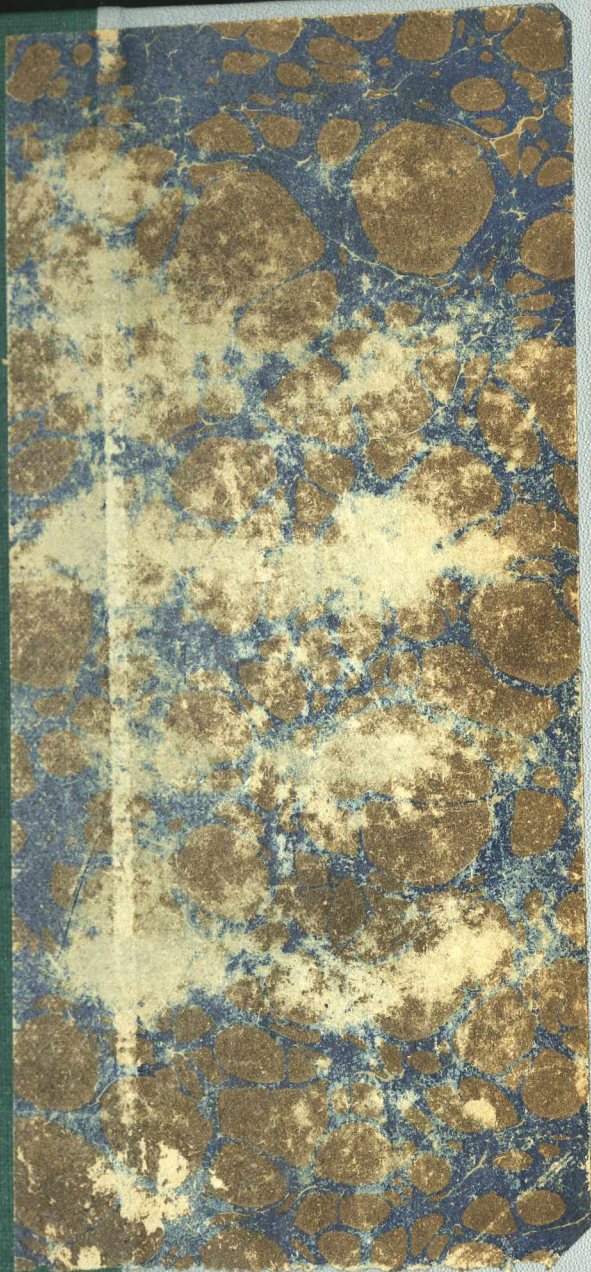

Politikai
röpiratok.

97.

97 1001
755

A
NŐKRŐL
a
NŐKNEK.

IRTA

és a marosvásárhelyi „Jótekonny Nő-
egylet“ s a „Clotild-székely-leány-
árvaház“ javára 1877. febr. 26-án rendezett,
„fillér-estély“-en felolvasta:

Sándor Kálmán.

Szerző e füzetke eladásából folyó bevételt (a költsé-
gek levonása nélkül) a nevezett jótekonny egyletek
javára ajánlja fel.

Ára 10 kr.

Szerzőajándék.

Maros-Vásárhelytt,

NYOMTATJA SZABÓ J. A R. K. L.-ISK. BET,
1877.

10.

DE BALLAGI ALADÁR

Jelige: Idegen nyelveket tudni
szép, de azok miatt a magáét
elhanyagolni: bűn.

„Tegnap egy besuchot csináltam
X.-éknél s nagyon jól unterhaltol-
tuk magunkat.“

Nőtől hallottam ezt s megbirálás
végett átengedem — a nőknek.

Ugyan ki tartaná helyesnek, vagy
szépnek az ily beszédet? Bizton hi-
szem, hogy felkért biráim megmo-
solyogják s elítélik azt.

És mégis, ki tudja!

Sok nőre találtam már, a kik, ha-
bár épen a fentebbi mondatot el-
itélték is, ők maguk meg ily formán
beszéltek: „Örvendhet, ha gesel-
schaftot leistolok önnek“ s ezt
már nem találták helytelennek, vagy
legalább nem annyira helytelennek,
mint amaszt. Én pedig nem a szavak,
hanem a nyelv-rontás és vegyítés elve
ellen küzdök s így ezt ép úgy elítéltetni
kérem, mint a ki magyar beszéd közben
„szeretetreméltó“ helyett azt mondja,
hogy „liebenswürdig“ vagy „aimable“;
véletlenül helyett „zufällig“; körülbelöl
helyett „beiläufig“ stb. stb.

„De hát, — kérdi valaki — vajjon mondja-é ezeket valaki, s mondja-é épen a nő, vagy ha mondja valamelyik, mondja-é mindenik s ha nem mindenik, hát ki?...”

Bizony mond ilyesfélét akarva, vagy nem akarva (s e között alább lényeges különbséget tesz) csaknem mindenik olyan nő, a ki egy nyelvnél többet is tud s az idegent idegen nevelőnőtől tanulta; vagy a ki nem is tud több nyelvet, de a látszat által el akarja hitetni, hogy tud.

S hogy gyenge szavam ne álljon egy magára ily megrögzött hibára való figyelmeztetés alkalmával, im közlöm a „Fővárosi Lapok“ egy ilyen gyűjteményét; hallgassák meg kérem figyelmesen s azután kérdem: kezüket szivükre téve, ki meri elmondani, hogy csak az ott említett idegen szavakból is ne használt volna vagy egyet. A „Főv. Lapok“ gyűjteménye így szól:

„Kati — mondja ő nagysága reggeli tisztogatáskor a komornának — porozza ki jól azt a „ripszgarmiturát!“ Hozza csak be lekem a „portvist“, ott a sarokban pókhálót látok. Ejnye, hová lett a „fédervis!“ A

„klavir“ tele van porral. Hiába mondom magának, hogy a „tasztni“-kat is le kell törölni minden nap. Ne azzal a vastag, durva ronggyal törülje a „srajbtist;“ az egész „politur“ lemegy róla. Rendet csinált már a „stellázs“-on? Nézze csak, itt a „kredencz“ mellett fölszakadt a „tapéta.“ Vigyázzon az istenért, majd leütötte a „lusztert.“ A „stáberli“-t megint nem látom már, pedig a „fotölj“-ök nincsenek még kiporozva. Délután szólhat Wenczelnek, hogy a „speiszczimmert“ „vikszolja“ ki. Bizony még meghütöm magamat ebben a „czúg“-ban; adja csak ide a „joppni“-mat, Kati, ott van a „vizitszoba“ „klajderstock“-ján. Ugy, most vizet hozhat a „lavórba.“ Az „ottkolony“ ott van a „nachtsasztlin.“ Nem látta a kis Iluska „parchetrekli“-jét? Hát maga szakácsné miért nem megy már a „spajz“-ba lisztért? A levesbe több „grüncajg“-ot tegyen, mert tegnap nem volt semmi ize. Holnap megint „dünsztölt“ hust csinálhat „garnirung“-gal. A „sniclit“ ne süsse ki nagyon, mert férjem „szaftig“ szereti. Bekötötte már a „dunsztos“ üvegeket? A „kasszról“ ne hagyja benne a „rörniben“, a „kóchnak“ baja talál lenni. A „csuszpájzra“ „aufág“ gyanánt „virstlit“ tegyen, a pecsenye mellé pedig szilva-„kompótot“ készítsen. „Stercet“ a héten nem csinálunk, minthogy a gyermekek ki nem állhatják.“

Nós hölgyeim és biráim, vallják be egymás között bizalmasan, hogy

használnak bizony csak az itt felemlitettek közül is nem egyet, de akár hányat.

A hiba felismerése már félig javulás és ez igénytelen sorok czélja is csupán az, hogy segítsen a hiba felismerésére s ha e czélt elérnék e sorok, ezerszeresen lennék jutalmazva, nem fáradságomért, azt a nőkért sohasem sajnáltam, hanem elszántságomért, hogy ily őszintén szólok a nőkről a nőkhöz.

Sokan használnak idegen szavakat magyaros ragozással és magyar beszéd közben, de én különbséget teszek azok között, kik csak rossz szokásból használják, azért, mert azon körben, a hol nevelkedtek, megszokták, de főleg figyelmeztetve lévén arra, beismerik, hogy hiba s igyekeznek leszokni azt. Mig másfelől vannak, — és fájdalom nem kevesen — kik beismerik, hogy idegen szavakat használnak magyaros ragozással, pl. a fennebb említett mondat félét: „gesellschaftot leistolok önnék“ stb., de azt nem ismerik be, hogy az hiba lenne, sőt hallottam egy kisasszonytól magam is, hogy e veigyítés bizonyos „műveltségi mázt“

árul el és így inkább dicséretre méltó, mintsem hibáztatandó.

Amaz általam ismert vidéki szépség iránti udvariasság tiltja, hogy oly keményen válaszoljak, mint az ily nézet megérdemlé, ezért hát idézem Borostyáni Nándor ismert író ide vonatkozó megjegyzéseit, a ki ezeket írja: „Vannak nők, kik néhány francia s annál több német szót pusztán műveltség négyelvezéséből kevernek beszédükbe. Ki ne mosolygana szegénykéknél e naivsága felett. Idegen nyelveket érteni és beszélni, kétségkívül egyik elsőrendű tényezője és föltétele a műveltségnek. Hanem minduntalan idegen s hozzá még elferdített szavakat használni közönséges tárgyak megjelölésére: badarság.“

Kemény, de igaz szavak, a mit én szelidebben úgy fejeznék ki: hogy beszéljen valaki akár magyarul, akár németül, de ne beszéljen vegyítve osztrák-magyarul, azaz se így, se úgy.

És vajjon miben kereshetjük e ferde szokás egyre inkább való terjedését? Én az idegen nyelvű és szellemű nevelésben találok a fő okot.

Nem voltam ellensége soha az idegen nyelvek tanulásának, magam érzem annak szükségességét és hasznosságát a legjobban, az idegen: német, vagy francia „gouvernantok“ alkalmazását azonban már nem tartom nélkülözhetetlennek s a magyar leányoknak ma nap oly divatos idegen tan nyelvü oskolákban, idegen nyelvü tanítónők által való tanittatását épen veszélyesnek hiszem akkor, midőn tanügyünk fejlődésével ma már oly értelmes magyar nevelőnőket kaphatunk, kik mig egyfelől a nyelvek tanítására is képesek, de másfelől a tantárgyakat nem — a mint az idegen nyelven való tanulásnál rendszeren történni szokott — beszajkoltatni, hanem megértetni is képesek és magyar szeltemben nevelik a magyar honleányt.

Mert azt hiszem, büszke vagy magad is szép hallgatónőm, hogy magyar hölgynek születted; a kiről a költő így zeng:

Magyar hölgynek születted,
Áldd érte sorsodat!
Magyar hölgynek születni
Nagy és szép gondolat!
Oh hölgy, ki azt megérted,

Mi szép vagy és „mi nagy
Rendeltetésed égtől
A földön“ áldva vagy.

De halljuk tovább is, mit mond
a költő:

De te, midőn születél,
Két hivatást nyerél;
A hölgycét s honleányét,
Mert hölgy s magyar levél,
Tenéked szebb, dicsőbb tért
Szabott a végezés,
„Születni és — — szeretni“
Magyar hölgynek kevés.
Magyar hölgynek születél,
Tedd hivatásodat!
Egy hon-nemtője lenni
Mi szép egy gondolat!
Oh hölgy, ki ezt betöltéd,
Mi szép vagy és mi nagy!
„Rendeltetés az égtől —
A földön“: áldva vagy!

Engedelmet kérek szép hallgató-
nőinktől, hogy e szép és igaz költe-
ményt csaknem egészen idéztem s nem
utaltam csupán G a r a y „Magyar hölgy“
czimü versére, de hogy őszinte legyek,
— a tulságig az vagyok — meg kell
vallanom, hogy igen sok nőről fel-
teszem, hogy nem csak irodalmunkat
nem, de még e verset sem ismeri,
melyet minden magyar nőnek szívébe
kellene vésnie.

És én e bünt (máskép nem nevez-
hetem) nem nekik, hanem nevelésük-

nek, az idegen nyelvű tanítónőknek tudom be.

Az idegen „gouvernántok“ — azokat értem, kik „barbar“ nyelvünket a mi engedékenységgünk miatt jól megtanulni is feleslegesnek tartják — (tisztelet a kivételeknek!) rendesen idegen szelleműek is s ha konyhailag a nyelvet némileg elsajátítják, nem igyekeznek azt mélyebben megismerni, irodalmunkat tanulmányozni; nem olvassák Petőfit „a kocsisok költőjét“, nem Aranyt az „érthetlent“, sem Eötvöst vagy Jókait, hanem nem ritkán — mert igen könnyen érthető — a ponyvá-irodalom butító termékeit: „A zsidó disznóvá átváltozása“, „Rózsa Sándor híres rabló-kapitány“ historiáit; s aztán, míg egy felől a rossz példa által megmételtyezik a gyermek képzelem-világát, másfelől kicsinyléssel beszélnek irodalmunkról, szegénységi bizonyítványt akarnak kiállítani arról s pedig önmagukról állítják ki azt.

És a magyarságukra büszke nők ezt eltürik?...

El, sőt tovább mennek. Ha egy társaságban 20 magyar van és 1 né-

met, annak az egynek kedvéért mind németül beszélnek, a ki nem tud németül, az hallgat — — loyaltásból. Hanem ez a tulságos loyaltás enmagunk kárára végtére is megöl s az ellenfélt elbizakodottá teszi.

Igy magam hallottam egy német kisasszonykától, ki magyar városban magyarok között lakva, tiz év alatt még nem volt képes barbar nyelvünket elsajátítani s kit a léha udvaroncok serege már elbizakodottá tett, hogy „önmagát compromittálja az, a ki vele nem beszél németül.“

Hanem azért én mégis magyarul mondtam meg neki, hogyha Párizsba költözve, francziák között akarnék élni, tiz év alatt megtanultam volna francziául.

Ugy látszik megértett, mert németül azt válaszolta némi czélzással loyaltásból származó gyávaságunkra, hogy „ő meg azon csodálkozik, hogy habár ő már tiz év óta van itt, van még olyan fiatalember is, ki vele nem tud (hátha nem akar?) németül beszélni.“

De sőt egy gavallérra is akadtam, a ki — habár „barbar“ nyelvünket jól beszéli — nem áll szóba a magyar

honleányokkal anyanyelvükön, mert azok — mintegy jeleskedve azzal, hogy tudnak más nyelven is — eltűrik ezt és szóba állanak vele az általa választott „cultur“ nyelven.

Ime a tulságos loyaltás enmagunk kárára és az abból származott elbizakodás példákban is bemutatva.

Az idegen nyelvű tanítónő idegen nyelven tanítja megnevezni a fogalmakat. Ismertem magyar leányt, a ki idegen nyelvű tanítónő által tanítatva, a „Comet“ és „Fichsster“ⁿ-ről hossza ⁿ el tudott beszélni, de ha ugyanarról az „üstökös csillag“ és az „álló csillagról“ magyaru l kérdeztem, fogalma se volt róla; ismét más olyant is, a ki folytonosan idegen tannyelvű iskolában nevedve fel, gondolatait mindig németül fejezte ki, németül irt fogalmazványokat, németül levelezett magyar szüleivel, a mi egyelőre azért, hogy lássák, hogy a nyelvet tudja, megengedhető; de az már sehogy sem, hogy e közben saját anya-nyelvét, a magyart egészen elhanyagolja és mert megszokta azt, hogy gondolatait németül fejezze ki, azon állítást kocz-

káztassa, — a mit ily esetben nem csupán tőle hallottam — hogy „magyarul a fogalmakat nem is lehet oly könnyen kifejezni“, „ő megvallja, (oh a kedves!) hogy kivált a levelezésnél könnyebben kifejezheti magát az ember németül...“ És szomorúan nevetséges dolog, hogy nem tudja miért van ez ő vele így?....

Hát az anya, az édes anya, mit szól ehez? Nő hisz ott a nevelőnő, azért fizeti, hogy ne bajlódják még az efféle „kicsinységekkel“ is. Hát nem elég-e az, ha gondosan figyel, hogy Róza kisasszonynak a legujabb divatubáli ruhája legyen, még szellemi fejlődésére is kiterjedjen figyelme, ez már talán túl is megy anyai kötelességein. Csakugyan vannak — tisztelet a kivételeknek — anyák, kik így gondolkoznak, vagy a mi csaknem egyre megy, erre épen nem is gondolnak.

És én épen ebben látom a legnagyobb hibát. Az idegen nyelvű nevelőnőknek nyelv-tanítóképen alkalmazását is megengedhetőnek tartom, de csak úgy, hogy az anyanyelven való taníttatás mellett csak mellékes

legyen s a magyarnyelyen és a magyar szellemben való nevelésre figyeljen — a kit leginkább megillet — az édesanya.

Talán nem fogok csalatkozni, ha a magyar nők és magyar anyák hazafiasságára bizton számítok; hiszen a történelemben annyi elragadóan szép példa tanusítja, hogy a nők honleány hivatásuknak is meg tudnak felelni.

Álljon itt bizonyságul csak a közelmúltból „egy kiszakított lap a történelemből.“

Kőváry László jeles történészünk írja „A forradalom utáni napok Erdélyben“ czimű korrajzában többek között a következőket:

„A nők nemzeti szalagjai szintén üldöztettek: megtörtént, hogy az ily-szerű napernyőket az utcán elvevék. És ezen tulbuzgók is, miként II. Jakab angol király egyetlen miséért három országot vesztett, a nemzeti fájdalom ezen gombostüveli szurkálásával előidéztek azt, mit a szurony előidézni tán nem birt volna. A megbántott nemzeti büszkeség most már az aggodkat is mintegy fegyverre szólítja s mert fegyver nem volt, mert a férfi bujdosott, az ellenzék képviselőjét, mondhatni az ellenállás szerepét, a nők vet-

ték át. A mint gróf Battyáni golyót kapott, a nemzeti színt önként elvetették, az ugynevezett Battyáni gyászt öltötték fel; a mint a vezérek Aradon elvérzettek, nőink elvetettek minden aranyat, drága követ, minden ékszerök egy karperecz lett, egyelőre magyar arany- és ezüst-pénzből a mártirok bezárt arczképével s a mire ezeket kezdeték elkobzani, sodrony halál fejek s különösen az ezen három koporsóból füzött láncz s a nyakon fekete gyöngy, mit „könyek“ névvel tiszteltek meg. És e gyász a szívet és kedélyt is elboritá. Volt példa reá, hogy forradalmi dalért a magasabb kör növendékeit meg akarták vesszőztatni, volt példa reá, hogy a nőt, mivel menekültet rejtegetet, megkorbácsolták, de mindez csak a nők patriotismusát tüzelte. Hova negyvennyolcz előtt a rojt utat nyitott: most hölgyeink köre zárva maradt; a felsőbb körök német nevelőnők helyett francziákat hoztattak, régi társalgási nyelvüket, a németet végkép magyarral cserélték fel s kezdetét adták a nemzeti nagy visszahatásnak, melynek diadalát megértük.

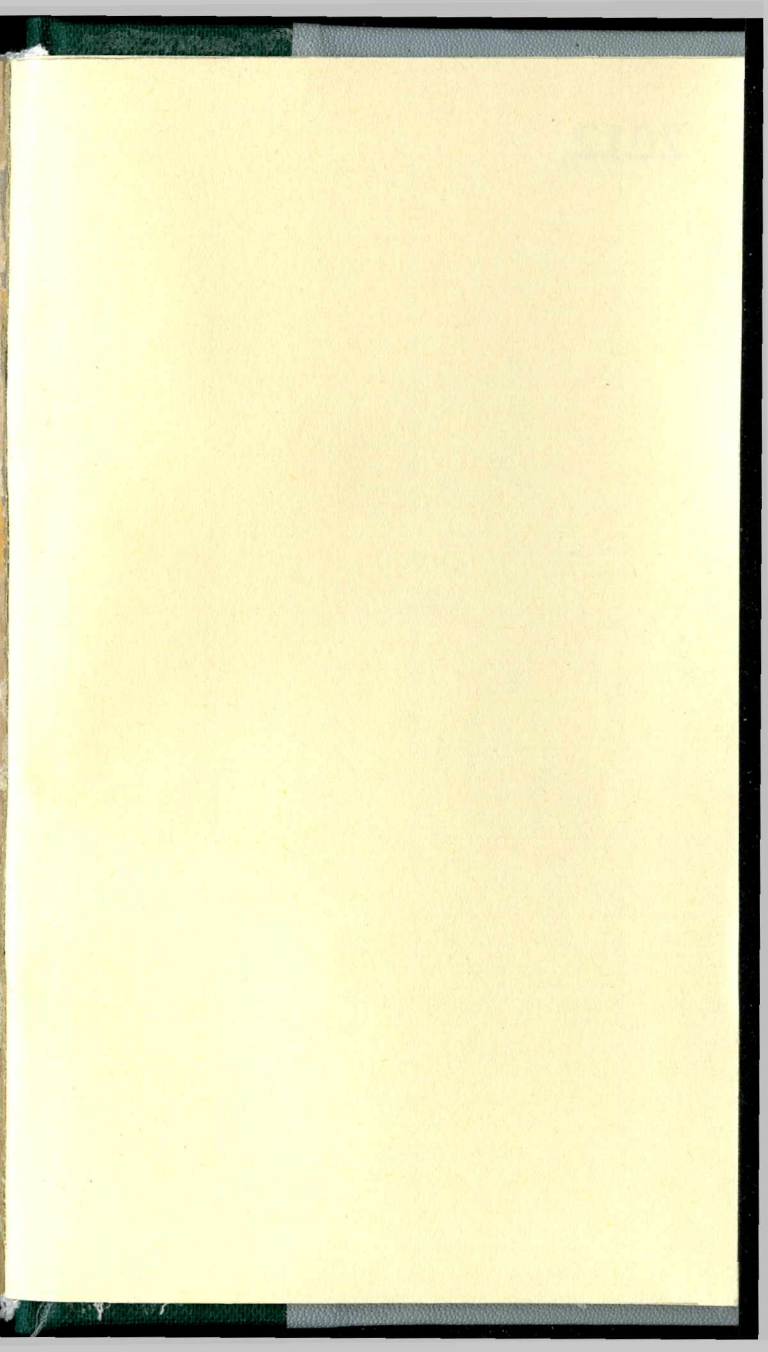
A nőknek ezen fellépése azonnal tisztelettel találkozott, a társaságból kimaradtak lovagias hallgatással vették tudomásul s csak azok nem akarták érteni, tisztelni, kikről a nép így fejezte ki magát: „Galiciát kisépérték s a szemetjét ide verték.“

Akkor fájt, most köszönet érte, hogy megtanítottál s hazamentél. Így tanította

meg nyolczszáz tizenháromban a győztes francia is a porosz nőket, hogy a nemzet jövője a nők, illetőleg anyák kezébe van letéve.“

A nők és anyák, kiket a megbántott nemzeti büszkeség és hazaszeretet ily magasztos tettekre ösztönzött, nem szülhettek oly leányokat, kik ne éreznék a költő által megírt kettős hivatást: a hölgyét és honleányét; és a kik a megbántott nemzeti büszkeség, zengzetes anyanyelvük és e nemzet jövője érdekében szakítani ne tudnának az ismertetett ferde szokásokkal; érezniök kell feladatukat, mert csakugyan igaz az, hogy a nemzet jövője a nők, illetőleg az anyák kezébe van letéve. Épen ezért hozzátok fordulok nők és anyák: neveljétek magyarnyelven és magyar szellemben a magyar honleányt!!

2012

S.E. 4
2007

